

8.- LEGUTIANO'KO GUDALDIA (Berazategi- Dominguez)

1936'KO GUDA EUSKALERRIAN

“Batalla de Villarreal” daroa izena, izen egokia izan ez arren. Legutiano'koa izan zan Euskaldunen Gudaroste sortu-barriak izan eban lenengo ekinaldia, Euskalerriko beste erkal-soldaduak lagun zirala. Eta Bizkaia, Santander eta Asturias Farnco'ren eskuetara jausi baiño lenago.

Batzuk ekinakdi au Agirre Lendakari-barriaren guraria izan zala diñoe, baiña ez, Araudia onartua izan-ondoren, Jaurilaritza sortu-barria aurrean zala, nai izan zana Euskalerriri kendutako zatia ber-eskuratzea izan zan. Agirre'k ez eban or izan zer-ikusi bereizirik.

Ba-dakigu Lendakari-barria Defensa'ra sailburua be ba-zala, eta Gipuzkoa'rantza joateko guraria eukan baiña Madird'eko Gobernuaren gurarietara makurtu bear izan eban. Largo Caballero zan buru orduan.

1936'ko zemendiaren asieran matxinoak, Franco buru ebela, egoaldetik Madrid'era urreratu ziran eta Erkalaren arduradunak bide bat asmatu eben Madrid'en aurka etozan soldaduak gitxitzeko.

Al zan bestean ori beteteko Euskadi'ren gudarosteak 28 batalloi, euratik lau reserban, bialdu ebazan, iru agetan eratuta: Lenengo Aizpuru Komandantea buru zala, Amurrio-Baranbio'ra joan zan; bigarrena, Kueto koronela buru zala, Ubidea'ra eta irugarrena Ibarrola komandantea buru zala, Otxandio'ra.

Zemendiaren 9n. egunean Franco'k galdu eban gudaldia Madrid'en aurka, baiña erkalak eutsi egin bear eban.

Zemendiaren 30n. egunean asi zan gudaldia Legutiano'n eta erreza izan zan asierea, baiña egun orretan, goizean, asi ziran Ubidea'ko ta Otxandio'ko ageak, Gorbei Txikirantza ta Oketa'rantza. Eta Gopegi'tik Elosu'ra bitartea artu eban, eta Nafarrate'ra be eldu ziran.

Beste batzuk Legutiano'ren aurka jo eben, baiña ezin izan eben ezer lortu eta ortxe geratu ziran egun orretan.

Egun beratan Otxandio'ko ageak, Albertia mendira joateko agindua artu eban, bide orretatik Alonso Vega'ren soldaduak sartu ez eitezan. Oneik Bergara'n egozan illebeste lenagotik.

Zemendiaren 30 eta abenduaren 1'ean, gudari asko ilda, euskaldunak lortu eben Legutiano inguratzea. (An egozan 638 soldadu erreketek ta Flandes'ekoak eta San Martial'ekoak, lau kañoi, Iglesias Komandantea buru ebela). 30'eko gabeen esituta egozan eta ezin artu eben ez muniziñorik eta ez janaririk. Baiña gudariak

ezin joan izan ziran Urbina'ra. Bertan geratu bear izan eben.

Abenduaren lenengo egunean gudaldi gogor bat izan zan ANV ta CNT'koak eraginda, baiña illeraren lenengo egunean Legutiano esituta egoan.

Legutiano jausi ezkerro, Gasteiz eskuetan eukan, or biartean gudariak areriorik ez eukelako.

Abenduaren 2'an matxinoak lortu eben Legutiano'ren esia apurtzea eta alboko piñadian il ziran alde bietatik geienak.

Abenduaren 4'tik 7'ra biartean, soldadu lagungarriak etorri ziran Legutiano'ra, moroak be bai Zaragoza'tik. Eta guztien artean bota ebezan gudariak Nafarrate'tik. Godexola batalloiak iges egin bear izan eban, gudari asko galduta.

Or bitartean, lenengo ageko gudariak (Amurrio-Baranbio) gudaketara sartu ziran, baiña ez ziran eldu Murgia'ra andik Gasteiz'era joateko.

Abenduaren 7'tik aurrera, ekinaldia galduta ikusten zan, gudari barririk ez etorrelako, eta matxinoak aurrera egiteko gertatu ziran.

Abenduaren 12'an gudariak barriro erasotu eben Legutiano, eta ia eskuratu izan eben, baiña gudari barriak peitzen jakezan, ildakoen lekurako. Egualdia be txarra zan eta gudariak atzera egin bear izan eben. Abenduaren 23'an matxinoak Elosu eskuratu eben eta orrelan amaitu zan Legutiano'ko gudaldia eta Euskaldunen gudariak euren izen ona galdu eben Madrid'eko agintarien aurrean.

OLAZAR'tar Martin'ek